

Prohlášení o výjimečné světové hodnotě¹

Stručný popis

Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří se nachází na pomezí Saska (Německo) a České republiky. Tento přeshraniční sériový statek se skládá z 22 komponent, které reprezentují prostorovou, funkční, historickou a sociotechnickou integritu tohoto území; jde o samostatnou krajinnou jednotku, která byla po dobu 800 let, od 12. do 20. století, hluboce a nevratně formována téměř nepřetržitou těžbou polymetalických rud.

Reliktní struktura a konfigurace krajiny Hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří zůstává stále jasně čitelná a vyznačuje se specifickými určujícími projevy vzniklými v důsledku těžby různých kovů v různých obdobích na nerovnoměrně rozložených místech, pro něž je charakteristická výjimečná koncentrace ložisek nerostných surovin. Na obou stranách Krušných hor se vyvinuly samostatné hornické krajiny, pro které byl typický transfer odborného know-how mezi Saskem a Čechami spojený s výměnou horníků a hutníků. Tato ložiska se stala klíčovými hospodářskými zdroji využívanými během zásadních období světové historie, jejich dobývání bylo ovlivněno vyvíjejícími se empirickými znalostmi a příkladnou praxí a technologiemi navrženými nebo zlepšenými v Krušných horách, rozmary světových trhů, na něž měly vliv objevy nových nerostů, politika a války, a následné objevy „nových“ kovů a jejich využití.

Krušné hory byly nejvýznamnějším zdrojem stříbra v Evropě, zejména ve stoletém období mezi lety 1460 a 1560; stříbro také podnítilo vznik nové organizace báňské správy a nových technologií. Výroba cínu probíhala soustavně po celou dlouhou historii Krušných hor a vzácná kobaltová ruda, která se v Krušných horách vyskytovala spolu s rudami stříbra, zajistila tomuto regionu od 16. do 18. století vedoucí postavení mezi producenty v Evropě, ne-li na světě. A konečně na konci 19. a ve 20. století se tento region stal jedním z hlavních světových producentů uranu, který zde na počátku tohoto období byl poprvé objeven a využíván.

Kombinace geograficky proměnlivé produkce nerostných surovin, topografie a převážně státem kontrolovaného těžebního systému určovala způsob využívání krajiny: těžbu, vodohospodářství a dopravu, zpracování rud, osídlení, lesnictví i zemědělství. V důsledku dlouhého trvání a intenzity hornické činnosti je celá kulturní krajina Krušných hor z velké části ovlivněna jejími dopady. Její podobu určují jak doly samé (povrchové i podzemní, se zastoupením ložisek všech typů rud a hlavních období těžby a s výjimečnými zařízeními a objekty, jež se dochovaly in situ), tak průkopnické vodohospodářské systémy (sloužící k zásobování vodou, k pohonu důlních strojů, k odvodňování dolů a ke zpracování rudy), dopravní infrastruktura (cesty a silnice, železnice a vodní kanály); místa inovativního zpracování a tavení rud, jež disponují výjimečnou rozmanitostí a integritou zařízení a struktur; horní města, která vznikla v 15. a 16. století spontánně po objevu bohatých ložisek stříbra poblíž těchto nalezišť a jejichž původní městské uspořádání a architektura odrážejí jejich význam coby správních, hospodářských, vzdělávacích, sociálních a kulturních středisek a zůstaly zachovány jako základ pro obnovu v 18. a 19. století; zemědělství, jež se utvářelo spolu s prvními nálezy stříbra ve 12. století a které bylo dobře zavedeným předchůdcem následného období rozsáhlé těžby; a udržitelně obhospodařované lesy, jež

¹ Prohlášení o výjimečné světové hodnotě schválené Výborem pro světové dědictví v roce 2019

zaujímají tradiční prostor v krajině a měly značný význam pro hornictví. Interakci mezi lidmi a okolním prostředím dokládají také nehmotné znaky, jako jsou vzdělávání a literatura, tradice a zvyky, umělecký vývoj, jakož i sociální a politické vlivy, které mají svůj původ v hornictví nebo byly hornictvím rozhodným způsobem utvářeny. Společně tyto krajiny poskytují svědectví o prvních etapách, na počátku 16. století, raně novověké transformace zastaralých hornických a hutnických maloprovozů pozdního středověku do podoby rozsáhlého, státem řízeného průmyslu s raně kapitalistickými prvky financování. Tento proces jak předcházel, tak zároveň umožnil kontinuální úspěšnou industrializaci, jež pokračovala až do 20. století. Státem řízený těžební průmysl se svým správním, řídicím, vzdělávacím a sociálním rozměrem a spolu s technologickými a vědeckými úspěchy, které z tohoto regionu vycházely, ovlivnil všechny hornické oblasti jak v kontinentální Evropě, tak mimo ni.

kritérium (ii)

svědčit o výrazné výměně vlivů po dané období nebo v určité kulturní oblasti na vývoj architektury nebo technologie, monumentálních umění, urbanismu nebo tvorbu krajiny

Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří podává výjimečné svědectví o mimořádné úloze a silném globálním vlivu sasko-českých Krušných hor coby centra technologických a vědeckých inovací od renesance až po moderní dobu. Během několika období jeho hornické historie vzešly z tohoto regionu významné úspěchy v oblasti hornictví, které byly úspěšně přenášeny do dalších hornických regionů nebo ovlivnily jejich následný vývoj. Patří k nim mimo jiné založení prvního hornického učiliště v Jáchymově v roce 1716. Nepřetržitě celosvětové působení sasko-českých horníků s vysokou odbornou kvalifikací hrálo klíčovou úlohu při výměně znalostí, zdokonalování báňských technologií a vývoji souvisejících věd. Projevy této výměny jsou v Hornickém regionu Erzgebirge/Krušnohoří stále patrné.

kritérium (iii)

přinášet jedinečné, nebo alespoň mimořádné svědectví o kulturní tradici nebo o živé či již zaniklé civilizaci

Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří přináší výjimečné svědectví o technologických, vědeckých, správních, vzdělávacích, řídicích a sociálních aspektech, které posilují nehmotný rozměr živých tradic, myšlenek a přesvědčení lidí spjatých s krušnohorskou kulturou. Základem pro pochopení krušnohorské hornické tradice je hierarchická organizace báňské správy, která se vyvíjela od počátku 16. století. Jde o úřednický systém vytvořený místními svrchovanými vládci s cílem udržet si přísnou kontrolu nad pracovní silou a vytvořit příznivé klima pro raně kapitalistické způsoby financování hornického průmyslu. Tento model ovlivnil hospodářský, právní, správní a sociální systém řízení těžebního průmyslu ve všech hornických regionech kontinentální Evropy. Státem řízená organizace těžby výrazně ovlivnila také vývoj raně novověkých měnových systémů, což dokládá zejména Královská mincovna v Jáchymově. Těžké stříbrné mince známé jako thaler – tolar, prvně ražené v Jáchymově od roku 1520, sloužily po několik staletí jako základ měnových systémů v mnoha zemích Evropy a staly se předchůdcem dolarové měny.

kritérium (iv)

představovat výjimečný příklad určitého typu stavby nebo architektonického či technologického souboru anebo krajiny, který je dokladem jednoho či více významných období lidských dějin

Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří představuje ucelenou hornickou krajinu, v jejíchž určitých částech se jako důsledek nepravidelného rozmístění a koncentrace ložisek rud nacházejí specifická území vyčleněná pro těžbu, která byla v různých obdobích využívána k dobývání a úpravě rud, pro vodní hospodářství a lesnictví, urbanizaci, zemědělství a dopravu – jako systém uzlů a lineárních propojovacích prvků, které se vyvíjely v několika po sobě jdoucích fázích za rostoucího vlivu státu. Dobře dochovaná důlní díla, technologické celky a krajinné prvky svědčí o všech známých způsobech dobývání a úpravy rud používaných od pozdního středověku do nedávné minulosti a o vývoji rozsáhlých sofistikovaných vodohospodářských systémů jak na povrchu, tak i v podzemí. Důlní činnost vedla k jedinečnému vývoji hustého osídlení jak v údolích, tak v drsných horských polohách s těsným napojením na okolní hornické krajiny.

Prohlášení integrity

Hornický region Erzgebirge/Krušnohoří představuje organicky vyvinutou hornickou kulturní krajinu sestávající z 22 komponent, jež jako celek názorně dokumentují proces utváření území během 800 let trvající hornické činnosti. Oba smluvní státy zaujaly podobný přístup k určení komponent sériového statku a k odůvodnění způsobu, jakým každá z nich přispívá k objasnění složitého procesu utváření hornické kulturní krajiny, a ke stanovení hranic statku a nárazníkových zón. Na tomto základě každá z komponent série hraje specifickou roli při znázornění různých typů krajin souvisejících s těžbou různých rud v Krušných horách. Hranice jednotlivých komponent byly pečlivě vymezeny tak, aby zahrnovaly všechny prvky nezbytné k vyjádření toho, jak konkrétní komponenta přispívá k výjimečné světové hodnotě. Ačkoli jsou některé komponenty vystaveny faktorům, které by mohly představovat riziko pro jejich zachování, existující právní nástroje a plán ochrany a správy statku (Management Plan) zajišťují dostatečnou ochranu všech znaků nezbytných k vyjádření výjimečné světové hodnoty statku.

Prohlášení autenticity

Komponenty statku se dochovaly ve svém původním prostředí, a ačkoli byly některé z nich přizpůsobeny k novému využití, zachovávají si vysokou míru autenticity. Hornická krajina si také uchovala své bohaté nehmotné dědictví v podobě živých tradic a dodatečným zdrojem spolehlivých informací o hodnotách sériového statku jsou sbírky movitých předmětů a archivy. Osm set let hornické činnosti vedlo ke změnám krajiny; některá místa těžby byla opuštěna, zatímco jiná fungovala i nadále a byla svědkem postupných změn technologií. Nepřetržitá těžební činnost přispěla na některých místech k zachování báňských struktur a k jejich průběžným opravám a modernizaci. Podzemní důlní díla si obecně uchovávají vysokou míru autentičnosti. Opuštěné budovy nebo struktury na povrchu byly v některých případech zbourány nebo přizpůsobeny novým funkcím, a ačkoli úsilí o zachování důlních areálů bylo zahájeno už před sto lety, mnohé z nich zůstaly ve špatném stavu až do 90. let 20. století, kdy v historických městech a důlních areálech začaly kampaně za jejich zachování. Univerzita ve Freibergu pokračuje ve výzkumu v oblasti hornictví a báňských operací, a přispívá tak k růstu znalostí.

Požadavky na správu a ochranu

V obou smluvních státech existuje obsáhlý soubor nástrojů právní ochrany a v celém statku probíhá aktivní památková péče. Smluvní státy vypracovaly pro statek plán ochrany a správy (Management Plan) na roky 2013–2021, který zahrnuje dvě národní části a mezinárodní Management Plan. Součástí mezinárodní části je memorandum o porozumění mezi oběma smluvními státy, ustanovení o přeshraničních nárazníkových zónách a schéma struktury a organizace přeshraničního řízení. K mezinárodním řídicím orgánům patří Bilaterální řídicí výbor a Bilaterální poradní skupina, mezinárodní Management Plan obsahuje také společnou vizi do budoucna. Bilaterální řídicí výbor bude mimo jiné zastupovat zájmy obou smluvních států a zajišťovat vzájemné informování, koordinaci a strategické plánování. Bilaterální poradní skupina je ustavena na regionální úrovni a odpovídá za koordinaci všech společných otázek; jejím hlavním cílem je chránit výjimečnou světovou hodnotu sériového statku, dohlížet na ni a udržitelným způsobem ji rozvíjet. Společně s národními koordináčními místy je zodpovědná především za koordinaci informací a akcí, památkovou péči o statek, periodický reporting, styk s veřejností a mezinárodní opatření. Obě národní části Management Planu zahrnují, kromě opatření k zachování výjimečné světové hodnoty statku, ustanovení zaměřená na podporu udržitelného cestovního ruchu a zajištění přiměřeného systému řízení návštěvníků. Oba smluvní státy navrhly soubor klíčových ukazatelů sloužících ke sledování stavu komponent statku, a přestože přístupy obou smluvních států se v tomto liší, je zavedený systém monitoringu dostačující.